

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CARRER SANT MARTÍ
7 / CARRER SANT BARTOMEU 4
DISTRICTE DE CIUTAT VELLA, BARCELONA (BARCELONÈS)
CODI: 058/18

DATES DE LA INTERVENCIÓ: 7-21 DE SETEMBRE DE 2018
NÚM. EXP. DGPC: 2018-1-22543

Arqueòleg Director:
JOAN GARRIGA TOLEDO
Gestió de la intervenció:
ATICS.S.L

Índex

0	Fitxa tècnica	pàg.5
1	Introducció	pàg.6
2	Context geogràfic i geològic	pàg.7
	2.1 Context geogràfic	pàg.7
	2.2 Context geològic	pàg.12
3	Antecedents històrics i arqueològics	pàg.10
	3.1 Antecedents històrics	pàg.10
	3.2 Antecedents arqueològics	pàg.11
4	Mètode emprat en el treball de camp	pàg.18
5	Desenvolupament dels treballs	pàg.19
6	Interpretació i conclusions	pàg.21
7	Bibliografia	pàg.22
8	Relació i descripció de les unitats estratigràfiques	pàg.23
9	Documentació gràfica	pàg.27
	9.1 Fotografies	pàg.27
	9.2 Planimetria	pàg.34

Fitxa tècnica

Nom de la intervenció: carrer Sant Martí 7 / carrer Sant Bartomeu 4. Barri del Raval.

Terme municipal / comarca: Barcelona, El Barcelonès.

Tipus d'excavació: Intervenció arqueològica preventiva terrestre.

Motiu: rebaix de terres per a la construcció d'un fossat per a ascensor

Promotor: Valan Pisos SL., Jorcar Neska Polita SLU., Promo Iluminare SL.

Empresa adjudicatària arqueològica: Atics.S.L Gestió i difusió del patrimoni arqueològic i històric.

Data de la intervenció: 5 i 6 de setembre de 2018.

Coordenades UTM ETRS 89: X 430522.3/ Y 4581080.0

Direcció arqueològica: Joan Garriga

Elaboració de la memòria: Joan Garriga

Aixecament planimetria / Digitalització de plànols: Joan Garriga / Àlex Moreno

Fotografia: Joan Garriga

1. INTRODUCCIÓ

La memòria arqueològica que es presenta recull els resultats de la intervenció realitzada al bloc dels carrers Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4, al Barri del Raval, Districte de Ciutat Vella (Barcelona, Barcelonès). La intervenció arqueològica es dugué a terme vinculada al *projecte de construcció del fossat d'un nou ascensor a la finca núm. 7 del carrer de Sant Martí, al barri del Raval, al districte de Ciutat Vella*.

En els treballs de desenvolupament de la construcció de l'ascensor els operaris van rebaixar el terreny determinat, un quadrat de 1,20x1,20m, 1,40m de profunditat. La finalitat de la intervenció arqueològica preventiva era la d'excavar i documentar restes arqueològiques relacionades amb antigues ocupacions modernes, medievals, romanes i prehistòriques de la zona del Raval de Barcelona, que es poguessin localitzar durant els treballs, ja que el lloc que ens ocupa té un alt interès històric i arqueològic, tal i com s'exposa al tercer apartat d'aquesta memòria.

Donada la rellevància patrimonial de l'indret, es feia necessari el control arqueològic del rebaix i l'excavació i documentació de les estructures exhumades durant l'execució de l'obra, promoguda per les empreses Valan Pisos SL., Jorcar Neska Polita SLU. i Promo Iluminare SL. Les tasques arqueològiques foren encarregades a l'empresa **Atics SL**, sota la direcció de l'arqueòleg **Joan Garriga Toledo**. Les tasques de seguiment i excavació s'efectuaren entre els dies 5 i 6 de setembre de 2018.

2. Context Geogràfic i Geològic¹

2.1. Context Geogràfic

El terme municipal de Barcelona arriba a una extensió de 1.754.900 ha. i s'estén per la costa mediterrània en una plana de 5 Km. d'amplada limitada al NW per la Serra de Collserola (que culmina a 512 metres amb el Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs.

La seva funció de capital ha estat afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció nord-sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs - Congost - Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

2.2. Context Geològic

La comarca del Barcelonès, comprèn el territori existent entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut com a Collserola i delimitat pels rius Llobregat i Besòs. Des del punt de vista morfològic s'aprecien dues grans unitats, la Serralada de Collserola i el Pla de Barcelona.

A la Serra de Collserola hi trobem una formació de *horst*² compostat per materials granítics i esquistosos, limitat al Nord pel Vallès (Sector central de la Depressió Prelitoral), a Llevant amb el Turó de Roquetes (Besòs), al Sud el Turó de Valldaura i a l'Oest pel Llobregat.

El Pla es troba obert a mar i limitat per la Serralada Litoral i a migjorn per la falla que segueix ran de mar des del Garraf i el turó de Montjuïc fins al Turó de Montgat, més enllà del Besòs. La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-balear, va dibuixar el que a grans trets, havia de ser la costa catalana.

En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic, sedimentaren dipòsits marins del qual són testimonis una sèrie de petits i suaus turons (dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bota). La falla es fa visible al Pla, ja que si des de Collserola els dipòsits baixen d'una manera continuada, suau i regular, al punt de contacte entre Ciutat

¹ SOLÉ, L, 1963

²Bloc de l'escorça terrestre elevat entre fosses tectòniques i delimitat per falles.

Vella i l'Eixample es produeix una ruptura amb la presència d'un salt d'uns 20 metres, clarament visible en la morfologia urbana (les baixades de Jonqueres, de la Via Laietana, els carrers d'Estruc, de les Moles o de Jovellanos). Aquest salt fou aprofitat per la defensa de la ciutat situant-hi les muralles o a nivell econòmic, explotat amb la ubicació de diversos molins a la zona coneguda com de les moles (actual carrer de les Moles).

Damunt d'aquest substrat s'assenta el material quaternari del qual es diferencien dues unitats³: en primer lloc la plataforma superior, que s'inicia des del peu de la Serralada del Tibidabo i baixa fins al mar. Aquesta, que està molt afectada per l'acció dels torrents, és on s'assenta la ciutat, sobre tot el sector antic. El substrat presenta argiles i sorres grogues pliocèniques damunt de les quals trobem els derrubis quaternaris molt potents, graves anguloses dins d'una matriu d'argiles vermelles que provenen de la zona del Tibidabo per aportacions torrencials.

En segon lloc la plataforma baixa que va del graó o talús erosiu de 20 a 30m. de desnivell fins a la línia de costa. Està constituït per la formació de les terrasses i deltes dels rius Llobregat i Besòs.

L'acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que ha permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix ordre i que es repeteix cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'l coneix com "tricycle". Aquests nivells són de baix a dalt⁴:

Argiles vermelles de procedència col·luvial i que seria la conseqüència d'un sòl format en condicions de clima semblant al de les regions tropicals humides, es a dir, una fase humida i una altra de seca.

Llims groguencs d'origen eòlic, *loess*, i que sembla que es formarien amb un clima sec i fred.

Per últim, trobem el torturà, amb crostes calcàries que s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, més humit que durant el *loess* perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquest nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de lims i argiles poc consolidades, la qual cosa

³SOLÉ, L. 1963.

⁴SOLÉ, L. 1963.

explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle. De l'esglaió cap a mar, doncs, hi ha un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral. En aquest sector del pla es formaren maresmes i estanyols que ja no existeixen a l'actualitat per la reculada del mar i com a conseqüència d'una intensa urbanització. Malgrat això, molts d'ells han continuat vius en els topònims de la ciutat: Banyols a la marina de Provençals, la Llavinera al Portal Nou, la Llacuna i la Llanera al Llobregat o l'estany del Cagalell a la zona del Port.

3. Antecedents històrics⁵

3.1. Antecedents històrics

Les primeres dades d'assentaments identificats al barri del Raval de Barcelona es localitzen a la caserna de Sant Pau del Camp, on es localitzen restes neolítiques, restes de l'època del bronze i restes d'època romana. Les restes neolítiques localitzades són conformades per una zona d'hàbitat, una necròpolis i uns retalls identificats com a sitges. Les ceràmiques trobades emmarquen les troballes en el campaniforme.

Tant en aquest mateix jaciment com en d'altres de la zona, (Illa Robadors, Carrer Reina Amàlia, Carrer Riereta) es localitzen nivells de l'època del bronze, que donen a conèixer petits estructures domèstiques.

Abans de la fundació de *Barcino*, el territori de la ciutat era ocupat per vil·les depenents de *Baetulo*. En el moment de la fundació de la ciutat romana al segle I abans de la nostra era, la zona del barri del Raval queda situat fora de les muralles, en el que es coneix com a *ager*, zona de vil·les, construccions industrials, monuments, vies i necròpolis. A Sant Pau es localitza una vil·la romana destinada a l'explotació agrícola, fet documentat a partir de la troballa d'un magatzem de *dolies* de vi o oli.

A l'any 914 es funda l'església de sant Pau de Camp, que comportarà el sorgiment d'un nou barri o raval extramurs, fet que passa a tot el voltant de la ciutat entre els segles IX i XII. Aquests nous barris van creixent fins a deixar obsoleta la muralla romana, i per tal de donar-los protecció, al segle XIII s'inicia la construcció d'una nova muralla per a la ciutat, que limitava amb l'actual Rambla, i que deixava fora la zona del Raval. Aquest fet determina la funcionalitat del barri, on s'hi instal·len aquells oficis o activitats que causarien molèsties dins les muralles (a causa de sorolls, olors, sanitat, prostitució...). Aquest nou creixement propicia la construcció d'una nova muralla al segle XIV, que aquest cop, si inclou el barri del Raval al seu interior.

En aquest moment el barri del Raval és un barri fabril i de residències populars organitzat al voltant de tres grans eixos, carrer Tallers, Hospital i Sant Pau, tots tres orientats a les portes de la muralla medieval. Entre els segles xv i xvii el barri continua tenint les mateixes funcions que en època medieval, mantenint un baix poblament i on predominen les terres d'horta, petits horts amb pous a prop que acostumaven a ser propietat d'algun noble o institució religiosa i que s'arrendaven a camperols modestos. Amb preferència en aquest sector de la ciutat s'estableixen alguns oficis com són

⁵ AV 1991; AV 1999.

terrissaires i carnisseres, s'incrementen els edificis destinats als serveis ciutadans i sobretot a les institucions religioses. Bona mostra d'això són les construccions dedicades a la beneficència: la Casa de la Convalescència, la Casa dels Infants Orfes, la Casa de la Caritat, el Convent del Bonsuccés, etc.

Haurem d'esperar, però, als segles XVIII i XIX per notar canvis importants en el paisatge urbà del barri. S'obren nous carrers i famílies burgeses s'instal·len en aquesta zona portant amb elles les seves indústries, ocupant, les fàbriques, els espais oberts de que disposava el barri. Això provoca un augment important de la població amb l'aparició i el desenvolupament de l'habitatge obrer, el qual té com a conseqüència una notable transformació del teixit urbà.

3.2. Antecedents arqueològics⁶

1. Es troba en una zona a prop de Sant Pau del Camp, i a tocar de la Rambla del Raval, on s'han documentat restes arqueològiques d'època prehistòrica (neolític i bronze). El conjunt de Sant Pau del Camp, conjuntament amb els jaciments prehistòrics de la Illa Robador, el del carrer de la Reina Amàlia, i el del carrer Espalter, dibuixen un important conjunt arqueològic al cor del barri del Raval, delimitat pels carrers de la Reina Amàlia (oest), la Rambla del Raval (nord), l'església de Sant Pau del Camp (sud), i els carrers Robador i Espalter (est). L'àmbit del present projecte (Carrer de Sant Martí, 7) es situa al bell mig d'aquest important conjunt.
2. El solar es troba dins una de les zones pertanyents al *suburbium* de la ciutat romana de Barcelona, a prop d'una possible via romana (actual carrer de Sant Pau).
3. Es troba al bell mig del Raval, àrea ocupada des d'època medieval. Existeix documentació on s'observa que aquesta va ser un zona on es varen produir els primers intents de fortificació del barri (c. 1370).

⁶ Informació obtinguda del Projecte d'Intervenció Arqueològica Carrer de Sant Martí, 7 / Carrer de Sant Bartomeu, 4. Districte de Ciutat Vella, Barcelona (Barcelonès), redactat pel Servei d'Arqueologia de Barcelona.

4. Intervenció Pla Central del Raval / actual Rambla del Raval⁷: L'àrea afectada per l'actuació arqueològica era d'uns 11.000 m². aproximadament i es va dividir en quatre sectors: Sector 1: entre els carrers Sant Martí, Sant Jeroni, Sant Antoni de Pàdua i de la Cadena es practicaren 13 rases amb unes mides aproximades de 6 m. de llarg per 1,40 m. d'ampla per 4,50 m. de profunditat. Sector 2: entre els carrers Sant Rafael, Sant Jeroni, Sant Martí i de la Cadena. En aquest sector no es pogué actuar, ja que l'enderroc d'un edifici feia aconsellable no aproximar-se i es va practicar el seguiment de la rasa sud-nord, paral·lela al carrer Sant Jeroni, dels abocadors i tubs per la brossa. Sector 3: entre els carrers de l'Aurora, Sant Jeroni, Sant Rafael i de la Cadena es practicaren 8 rases amb unes mesures aproximades d'entre 6 i 3,50 m. de llarg per 1,60 m. d'ample i 4,50 m. de profunditat. Sector 4: entre els carrers Hospital, Sant Jeroni, de l'Aurora i de la Cadena on es practicaren 12 rases de diferents mesures i un seguiment exhaustiu de la rasa del col·lector que passava pel carrer Sant Jeroni i connectava amb la del carrer Hospital, en total 32,60 m. de llarg per 3 m. d'ample i una profunditat mitja de 3,60 m. Es va constatar l'existència de restes antròpiques en certs sectors, bàsicament ceràmiques del bronze inicial molt rodades que no es van poder associar a cap estructura. Pel que fa a les restes d'època romana, es tractava en tots els casos d'un nivell d'uns 50 cm. molt similar a les argiles quaternàries que conformen el terreny natural, però que contenia material ceràmic molt rodat (T.S. Sudgàl·lica, ceràmica comuna romana i àmfora). Semblava que aquest estrat funcionaria com un sòl. No es va localitzar cap estructura antròpica, excepte un possible fons de sitja a la rasa 26, però l'acció de la màquina retroexcavadora va fer desaparèixer les restes arqueològiques, de les que només es pogueren rescatar alguns fragments d'àmfora. D'època medieval es van localitzar estructures relacionades amb l'ús agrícola de la zona: pous, retalls amortitzats en el segle XV-XVI, pilar d'una possible edificació amb un primer nivell d'ús del segle XIV-XV. Pel que fa a l'època moderna, es va documentar una gran rasa amb material de rebuig de vidre datable en el segle XVI (rasa 22 U.E. 4212) que podria correspondre a l'abocador d'un forn. A la vegada, d'aquesta època es van documentar diversos retalls i murs. A partir del segle XVIII, es constatà la urbanització de la zona amb la documentació de murs que

⁷ Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/58>)

seguien el traçat actual dels carrers i l'obertura d'alguns d'ells, com és el cas del C/ Sant Jeroni cap el C/ Hospital, que no és fins a mitjan segle XIX que es va obrir definitivament.

5. L'any 2005⁸ es va realitzar a la parcel·la 37-37 bis del carrer de la Riereta, una intervenció arqueològica que va permetre documentar importants restes prehistòriques, i es troba just a tocar de la finca del present projecte.

Es va registrar una seqüència sedimentològica homogènia amb varis nivells o fases d'ocupació i un nivell d'ús amb estructures i materials associats que defineix un període concret de la prehistòria recent. L'anàlisi estratigràfic, l'estudi tipològic dels artefactes recuperats i les datacions per radiocarboni obtingudes, a més d'altres analítiques permeteren observar l'existència de quatre fases d'ocupació, que coincidien *grosso modo* amb el panorama estratigràfic ja conegut de l'excavació de la caserna de Sant Pau del Camp (esmentat més amunt).

La fase I estaria representada, principalment, per una llar. El fet més significatiu d'aquesta estructura fou la construcció d'un sòcol o paviment de pedres, la gran majoria roques metamòrfiques i granítiques de mida mitjana (0,20-0,30 m.); variable lítica d'elements refractaris que va permetre argumentar la seva funció com a estructura de combustió o llar comunal.

La datació d'un carbó procedent del segon nivell de pedres mostrà una datació de 4515 ± 80 BP (3360-3090 BC), així doncs cal situar-la dins del neolític final (Veraza).

L'estructura o fogar que donà data a la primera fase quedava coberta per un nivell de matriu argilosa sobre el que s'implantà una segona fase d'ocupació, ubicada a l'edat del bronze, de la qual es detectaren un parell d'estructures d'emmagatzematge, agrupades en una superfície de poc menys de quatre metres quadrats, un forn de doble cambra i diverses estructures de difícil interpretació.

Aquesta segona fase quedà coberta per un segon estrat d'argila sobre el que s'assentaven i/o s'excavaren les estructures de la fase III. El fet més singular fou la documentació d'un sòl d'ús utilitzat durant la primera meitat del II mil·lenni

⁸ Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/458>)

a.C., amb la presència sota aquest sòl de sis estructures formades per diverses fileres de pedres en paral·lel (4 o 5 bandes) amb una mateixa orientació nord-oest, conegudes en períodes més recents a la península amb el nom de plantes de graella, possiblement relacionades amb l'emmagatzematge de cereals o/i la ventilació i assecatge del mateix. La datació mitjançant la termoluminiscència d'un fragment de ceràmica pertanyent al vas 010/05-A-150, associat al nivell d'ocupació, oferí una data de 3726 ± 326 BP. A més d'aquestes estructures o graners sobrealçats, es trobaren altres estructures en aquesta Fase III, per exemple el registre de soleres d'argila cuita o superfícies rubefactades (àrees de combustió o llars).

La fase IV estava representada per una sepultura i les restes d'un fogar pertanyents també a l'edat del bronze. La datació d'un os corresponent a l'individu dipositat (UE-1159) presentà una data de 3530 ± 40 BP (1960-1750 cal BC).

6. La intervenció arqueològica efectuada al núm. 92 del carrer Sant Pau entre els anys 1990 i 1991⁹, motivada per la construcció d'una nova caserna de la Guàrdia Civil, va permetre localitzar en un espai d'uns 1.000 m² les restes d'una necròpolis romana i d'un important jaciment neolític i del bronze.

Una primera fase es situa cronològicament en el Neolític Antic i estava definida per un conjunt de 24 enterraments (tots individuals en fossa a excepció d'un doble) del Neolític Postcardial i un Neolític Mig (4250 – 3700 a.C.) i diverses estructures d'hàbitat: nou sitges i vint-i-sis estructures de combustió o fogars del Neolític Antic Cardial (5360-5200 aC). També es va localitzar un nivell de cendres que es van interpretar com a nivells d'ús i més d'un centenar de retalls que correspondrien a possibles forats de pal d'alguna estructura aèria indeterminada.

La segona fase arqueològica va proporcionar restes atribuïbles a l'edat del Bronze. Del Bronze Inicial (2.200-1.800 aC) es van documentar 8 estructures de combustió i cinc estructures d'emmagatzematge, de les quals una va ser utilitzada com a enterrament secundari. També es va localitzar acumulacions de

⁹ Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/989>)

pedres, algunes de les quals formaven alineacions, i fins i tot algun angle recte, que es van determinar com restes d'estructures d'hàbitat. El Bronze Final III estava representat per indicis poc clars d'estructures d'hàbitat, i un petit embassament d'origen antròpic, amb un muret de contenció realitzat amb pedres en disposició vertical clavades uns 20 cm. en l'estrat. La tercera fase cronològica estava representada per l'ús de la zona com a necròpolis romana. En un sector del solar d'uns 100 m²., es van localitzar un total de 34 tombes d'inhumació, de que es van datar entre els segle IV i el VI dC. Gairebé tots presentaven una coberta feta amb *tegulae*, la majoria a doble vessant. També es van documentar fosses simples sense estructura de coberta, però es van localitzar claus de ferros al voltant que podrien estar indicant l'ús de taüts de fusta que deurien contenir l'individu

7. L'any 1988¹⁰ es van dur treballs arqueològics al voltant del Monestir de Sant Pau del Camp (Carrer de Sant Pau, 99). Amb aquesta intervenció es van posar al descobert un conjunt d'estructures compreses entre l'època prehistòrica i l'edat moderna.

Fase 1: Corresponia a les restes bastant disperses d'un jaciment de l'edat del bronze. Aquestes es van localitzar en una zona situada a l'angle del carrer de Sant Pau amb el de Riereta. Es va documentar una estructura formada per una acumulació de pedres de diferents mides, alguna de les quals mesurava més de 40 cm. D'altra banda també es van identificar les restes d'un fogar que presentava una forma irregular i uns 80 cm. de diàmetre.

Fase 2: Restes d'una vil·la rústica d'època romana imperial pertanyent a l'ager de Barcino. Datada cronològicament entre els segles I i III d.C., sembla que va perviure possiblement fins al s. V d.C. En concret, es van localitzar una sèrie de fonamentacions de pedra seca, així com una petita ona d'emmagatzematge, on es trobaven agrupats un nombre significatiu de fons de dolis, trobats in situ. Als voltants de la vil·la es van localitzar fins a 20 enterraments, corresponents a 22 individus, i prop del carrer de les Tàpies es va localitzar un enterrament aïllat. La majoria de les estructures funeràries es van trobar en molt mal estat de conservació i per aquest motiu va ser difícil precisar la tipologia de les tombes.

¹⁰ Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/758>)

D'altra banda, cal destacar la localització d'una estructura de planta rectangular identificada com un mausoleu familiar. L'exterior del mausoleu havia estat revestit amb carreus de marbre blanc, i devia estar decorat amb motllures i algun grup escultòric.

Fase 3: D'època medieval es van documentar diverses restes arqueològiques localitzades a l'angle format pel monestir i el carrer de Sant Pau. En primer lloc es va localitzar un pou amortitzat en el segle XIV, de boca arrodonida i secció més o menys quadrada. El conjunt de restes arqueològiques documentades van fer pensar en el desenvolupament d'alguna activitat agrícola en els terrenys que envoltaven el monestir de Sant Pau del Camp. La manca d'urbanització d'aquesta zona situada a les afores de la ciutat també va fer relacionar aquestes restes amb el monestir, ja existent, que seria qui explotaria els camps del seu voltant.

Fase 4: Cronològicament, aquesta fase s'emmarca entre els segles XV i XVII. D'aquesta època es van documentar una sèrie de restes arquitectòniques repartides al llarg de la façana del carrer de Sant Pau, que corresponien a construccions domèstiques.

A mitjans del segle XVIII quan la zona es va començar a edificar, les cases probablement mantindrien els límits de les parcel·les i amb el temps s'expandirien en altura i no en amplada.

Fase 5: A partir del segle XIX es van realitzar a la zona del Raval les construccions típiques fabrils, amb cambres soterrades per accionar les màquines de vapor i gran quantitat de serveis que van malmetre intensament els nivells arqueològics anteriors. Aquestes construccions es van enderrocar recentment per tal de construir el parc.

8. L'any 2007¹¹ es van dur a terme treballs arqueològics al número 4 del carrer de la Riereta.

Fase baix medieval (al voltant del segle XV) amb un assentament agrari, relacionat amb horts, àmbits domèstics i zones d'emmagatzematge. S'han documentat 4 sitges, tres retalls a l'argila d'ús indeterminat, un pou i una sínia.

¹¹ Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3131>)

Les sitges eren de cos globular i fons pla, amb una profunditat màxima conservada de 70 cm. i un diàmetre màxim d'1,66 m. Es van amortitzar al segle XV amb còdols, ceràmica i fauna. La sínia, de planta ovalada, tenia un diàmetre interior de 190 cm. i un d'exterior de tres metres. Les seves parets presentaven un gruix important de capes de calç fruit del pas de l'aigua. Només es van trobar alguns fragments de catúfols al rebliment del pou i de les sitges. Pel que fa al pou, va quedar amortitzat a finals del segle XVIII.

Fase contemporània de mitjans del segle XIX: es construeix cap a l'any 1837 una fàbrica tèxtil de filatures de vapor. Es documenta una sala de calderes, una sala de la màquina de vapor, els fumerals, la xemeneia i la carbonera que era de grans dimensions. En una segona fase, es produeix una ampliació de la fàbrica, creant nous espais i afectant les estructures de la fase anterior. Es construeixen dipòsits allargats que eren les basses d'aigua necessàries per a la refrigeració de les estructures del vapor i una nova carbonera. La fàbrica deixa d'usar-se a principis del segle XX. Fase de la Guerra Civil: construcció d'un refugi antiaeri, aprofitant l'espai de la fàbrica abandonada. És l'identificat amb el número 254 (vegeu fitxa 1119) i consisteix en un ampli túnel entre les entrades del carrer Vistalegre i Aurora i un doble túnel serpentiniforme amb entrada al carrer Riereta. La profunditat màxima és de 7 metres, els murs eren de pedres i de ciment, mentre que la coberta, de volta catalana, era de totxos. Al llarg dels passadissos es documenten cartells, fornícules, entrades d'aire, bancs i indicis de l'enllumenat elèctric.

4. Mètode emparat en el treball de camp

El mètode de registre emprat en la present intervenció arqueològica s'inspira en el proposat per E.C. Harris¹² i per A. Carandini¹³. Es tracta del registre objectiu dels elements (murs, estructures de combustió, paviments, tombes...) i estrats (de terra amb o sense material arqueològic) que s'exhumen. Es realitza una numeració correlativa d'aquests sota el nom d'**Unitats Estratigràfiques (UE)** que individualitzen els uns dels altres. Cada unitat estratigràfica s'enregistra en una fitxa en la que s'indica: la seva ubicació, la situació en les plantes i seccions, la definició i la seva relació posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb que es relaciona.

L'organització i registre sobre el terreny és de tres tipus:

- Registre estratigràfic, amb Unitats Estratigràfiques **UE**
- Registre gràfic, amb el qual queden registrades les estructures i/o estrats mitjançant fotografia, topografia i dibuix arqueològic.
- Registre de materials mobles, que implica el seu rentat, marcatge, tria tipològica i inventari.

Pel marcatge o siglat de totes les peces, aquestes queden registrades amb el codi d'intervenció arqueològica, **058/18**, i la UE (estrat) del que procedeixen, afegint, a les formes que es dibuixen, un número d'inventari. Així: **058/18-1001-1**. Tanmateix, en aquest cas no ha estat necessari degut a la inexistència de material arqueològic.

¹²HARRIS, E.C. 1979.

¹³CARANDINI, A. 1996.

5. Desenvolupament dels treballs

Els treballs es basaren en el control arqueològic preventiu dels rebaixos previstos en el projecte de construcció del fossat d'un nou ascensor a la finca núm. 7 del carrer de Sant Martí, al barri del Raval, al districte de Ciutat Vella. En els treballs de rebaix de terres, duts a terme entre els dies 5 i 6 de setembre, els operaris van rebaixar els terrenys fins a 1,4m de profunditat. Aquests rebaixos es van dur a terme amb pic i martell elèctric.

A l'arribar a la zona d'excavació el nivell de circulació actual de l'habitació on s'havia de fer el fossat ja estava extret, deixant a la vista l'antic paviment (UE 1), fet a partir de rajoles de gres, el qual es trobava retallat (UE 2). Foto 1

Els operaris comencen a rebaixar l'interior del retall, un estrat de terra de color gris fosc barrejada amb runa moderna i plàstics (UE 7). A una cota de $\pm 0,65\text{m}$ apareixen restes de totxos antics i un bloc de pedra (possible mur [UE 11]) que de moment no té forma, i a 0,80m es troba la canal de la claveguera (UE 4). En aquest moment es procedeix a netejar tota la zona i a excavar els perfils per netejar-los. Foto 2

Un cop feta la neteja es pot apreciar l'antiga claveguera i el mur. A la part central tant sols s'ha conservat la canal del clavegueram, de 20cm d'amplada, que travessa l'habitació d'est a oest. Al perfil est podem veure les parets de la claveguera, fetes, de totxos de 15x30x5 cm i el rebliment de l'interior, una terra orgànica de color negre¹⁴ (UE 14). Al perfil oest es pot veure com la claveguera ha estat destruïda. Al costat est també es pot apreciar el que, en aquell moment, sembla una mena de pilar de pedra i morter. Al perfil que queda a la cara sud-est es pot veure la base de l'antic terra (UE 3), fet a partir de morter i totxos, d'uns 20cm de gruix, i l'estrat de sota, una capa de terra compacta, però no dura, de color marró fosc (estrat 8). Aquesta capa de terra també és la capa en la qual s'assenta la claveguera. Fotos 3-6.

Un cop documentada l'estructura, els operaris continuen amb el rebaix. Primer aixequen el paviment UE 1 i la seva base UE 3. Es continua desmuntant la part superior de la claveguera i buidant el rebliment del seu interior. Posteriorment es desmunten les parets i es rebaixen el nivell UE 8 fins a la cota de la canal. Fins aquí s'ha rebaixat un quadrat de 2,5x2,5m, que és l'amplada de l'habitació, i a partir d'ara es rebaixa, al centre, un quadrat de 1,4x1,4m, que coincideix amb l'espai per a fer el fossat de

¹⁴ L'encarregat de l'obra comenta que ells a l'edifici del costat també havien trobat la claveguera. Pel que comenta, entenc, que també la van destruir.

l'ascensor. Es desmunta la canal i la seva base de morter (UE 5) i es rebaixa la terra marró (UE 8) fins a la cota d' 1,40m. El mur de pedra i morter es desmunta fins aquesta cota. Fotos 7-12.

6. Interpretació i conclusions

Degut a que l'indret on s'ha dut a terme l'actuació s'inclou en una zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric, es realitza una intervenció arqueològica preventiva durant la realització de les obres de construcció del fossat de l'ascensor de l'edifici del carrer Sant Martí 7, d'acord amb la normativa municipal i general en matèria patrimonial.

Els resultats de la intervenció són negatius, ja que les troballes realitzades es consideren part de les estructures que formarien part de l'edifici que està encara dempeus.

Durant la intervenció s'han documentat dues estructures. La primera, és el que sembla un pilar o més possiblement un mur de pedra i morter, que es troba en direcció sud-est. Té unes mesures de 1,10 metres de llargada (direcció sud-est) i 0,75m d'amplada. S'acaba just on apareix la claveguera i la seva canal. No es veu retallat per a la construcció del clavegueram. El mur segueix baixant per sota de la cota per on s'ha arribat, a 1,40m. L'altra estructura és la claveguera, que travessa l'habitació d'oest a est. Al costat est podem veure tant la canal com les parets i la coberta de la claveguera, mentre que al perfil oest aquesta ha estat destruïda. Aquesta claveguera podria ser l'antiga canal d'evacuació d'aigües de l'edifici, ara reblerta pel seu desús.

Així doncs, tal i com s'ha pogut veure, tot i l'expectativa arqueològica d'aquesta zona, tant sols s'han documentat estructures d'època contemporània degut a la poca profunditat assolida.

7. Bibliografia

AV. (1991): *Història de Barcelona*. Vol. 1. Enciclopèdia Catalana-Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

AV. (1999): *Els Barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella. L'Eixample*. Enciclopèdia Catalana-Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

AISA, Ferran; VIDAL, Mei (2006): *El Raval. Un espai al marge*. Ed. Base, Barcelona.

CARANDINI, A. (1997): *Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.

FLORENSA, Francesc (2001): *Memòria de les rases arqueològiques realitzades a la zona anomenada Pla Central del Raval- 2a Fase (Barcelona), del 8 d'octubre al 23 de novembre i el 21 de desembre de 1999*. Centre de Documentació del Servei d'Arqueologia de Barcelona. Memòria inèdita.

HARRIS, E.C. 1979, Principios de estratigrafíaarqueológica. Ed. Crítica. Barcelona.

Projecte d'Intervenció Arqueològica Carrer de Sant Martí, 7 / Carrer de Sant Bartomeu, 4. Districte de Ciutat Vella, Barcelona (Barcelonès). (2018). Servei d'Arqueologia de Barcelona.

PUJADES, Josep (2006). "Balanz anual de l'activitat arqueològica a la ciutat", a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona (QUARHIS)*, 2. MUHBA, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona.

SOLÉ, L. 1963, Geografia de Catalunya, Ed. Aedos.

TRÓCOLI, Isabel G.; SOSPEDRA, Rafel (Eds.) (1992): *Harris Matrix. Sistemes de registre en Arqueologia (2 vols.)*, Pagès Editors, Lleida.

8. Relació i descripció de les unitats estratigràfiques

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	1
SECTOR		RASA	CRONOLOGIA		SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Paviment fet a partir de rajoles de gres				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,84 /Inferior: 6,80				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A		ES REBLERT PER		
	COBREIX A	3,4	ES COBERT PER		
	TALLA A		ES TALLAT PER	2	
	ES RECOLZA A		SE LI RECOLZA		
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	2
SECTOR		RASA	CRONOLOGIA		SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Destrucció paviment antic (UE:1)				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,84 /Inferior: 6,80				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A		ES REBLERT PER		
	COBREIX A		ES COBERT PER		
	TALLA A	1	ES TALLAT PER		
	ES RECOLZA A		SE LI RECOLZA		
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	3
SECTOR		RASA	CRONOLOGIA		SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Base morter i totxo UE.1				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,80 /Inferior: 6,60				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A		ES REBLERT PER		
	COBREIX A	7 i 8	ES COBERT PER	1	
	TALLA A		ES TALLAT PER	10	
	ES RECOLZA A	4	SE LI RECOLZA		
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	4
SECTOR		RASA		CRONOLOGIA	SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Claveguera				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,80 /Inferior: 6,10				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A	9	ES REBLERT PER	14	
	COBREIX A		ES COBERT PER	1, 7	
	TALLA A		ES TALLAT PER		
	ES RECOLZA A	5	SE LI RECOLZA	3	
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	5
SECTOR		RASA		CRONOLOGIA	SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Base morter claveguera i canalització				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,10 /Inferior: 6,00				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A		ES REBLERT PER		
	COBREIX A		ES COBERT PER		
	TALLA A	8	ES TALLAT PER		
	ES RECOLZA A		SE LI RECOLZA	4	
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	7
SECTOR		RASA		CRONOLOGIA	SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Reompliment retall UE.9				
DECRIPCIÓ	Terra de color marró fosc amb restes de runa				
COTES SNM	Superior: 6,75 /Inferior: 6,10				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A	8	ES REBLERT PER		
	COBREIX A	4 i 11	ES COBERT PER		
	TALLA A		ES TALLAT PER		
	ES RECOLZA A		SE LI RECOLZA		
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	8
SECTOR		RASA	CRONOLOGIA		SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Terreny color marró fosc amb algunes taques negres. Compacte				
DECRIPCIÓ	Estrat de terraplenament				
COTES SNM	Superior: 6,66 /Inferior: 5,60				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A		ES REBLERT PER		
	COBREIX A		ES COBERT PER		3
	TALLA A		ES TALLAT PER		9 i 12
	ES RECOLZA A		SE LI RECOLZA		5
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	9
SECTOR		RASA	CRONOLOGIA		SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Retall construcció de la claveguera				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,75 /Inferior: 6,10				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A		ES REBLERT PER		4, 7
	COBREIX A		ES COBERT PER		
	TALLA A	3, 8	ES TALLAT PER		
	ES RECOLZA A		SE LI RECOLZA		
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	11
SECTOR		RASA	CRONOLOGIA		SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Estructura pedra i morter				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,70 /Inferior: 5,60				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A		ES REBLERT PER		
	COBREIX A		ES COBERT PER		7 i 8
	TALLA A		ES TALLAT PER		13
	ES RECOLZE A		SE LI RECOLZA		
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	12
SECTOR		RASA		CRONOLOGIA	SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Retall construcció u.e. 11				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,70 /Inferior: 5,60				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A		ES REBLERT PER		
	COBREIX A		ES COBERT PER		
	TALLA A	11	ES TALLAT PER		
	ES RECOLZA A		SE LI RECOLZA		
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	13
SECTOR		RASA		CRONOLOGIA	SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Retall destrucció u.e.11				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,70 /Inferior: 6,10				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A		ES REBLERT PER		
	COBREIX A		ES COBERT PER		
	TALLA A	11	ES TALLAT PER		
	ES RECOLZA A		SE LI RECOLZA		
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Martí 7 / Sant Bartomeu 4			U.E:	14
SECTOR		RASA		CRONOLOGIA	SEGLE XIX
DEFINICIÓ	Reompliment claveguera				
DECRIPCIÓ					
COTES SNM	Superior: 6,62 /Inferior: 6,10				
SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	IGUAL A		ESQUIVALENT A		
	REBLEIX A	4	ES REBLERT PER		
	COBREIX A		ES COBERT PER		
	TALLA A		ES TALLAT PER		
	ES RECOLZE A		SE LI RECOLZA		
	S'ENTREGA A		SE LI ENTREGA		

9. Documentació gràfica

9.1. Fotografies (totes fetes mirant direcció sud-est)

Foto 1: lloc on s'ha de realitzar la fossa. El paviment actual ja havia estat extret, i es podia veure l'antic (UE 1) retallat (UE 2). El retall es trobava farcit per terra de color gris fosc barrejada amb runa moderna i plàstics (UE 7).

Foto 2. A $\pm 0,65\text{m}$ es localitza el mur de pedra (UE 11).

Foto 3: Canal de la claveguera (UE 4) i pilar de pedra i morter (UE 11). A la part dreta de la foto es pot apreciar la coberta de la claveguera. (El metre mesura 0,55m)

Foto 4: perfil sud-est de l'habitació. Sobre el metro es pot apreciar on hi havia el paviment actual de l'habitació. A sota es pot veure la base de morter i totxos de l'antic paviment (UE 3), aquí desaparegut, i sota, l'estrat de terra compacte de color marró fosc (UE 8).

Foto 5: perfil est. Aquí es pot apreciar la claveguera, que tant sols li falta la paret dreta, reblert per un estrat de terra orgànica de color negrós (UE 14).

Foto 6: perfil oest de l'habitació. Aquí es pot apreciar com l'estructura superior de la claveguera ha estat destruïda, principalment per la canalització que passa per sobre.

Foto 7: operari destruint el paviment (UE 1) i la seva base (UE 2).

Foto 8: part superior de la claveguera desmuntada. A continuació s'excava el rebliment (UE 14).

Foto 9: operari excavant l'UE 8.

Foto 10: fossat acabat.

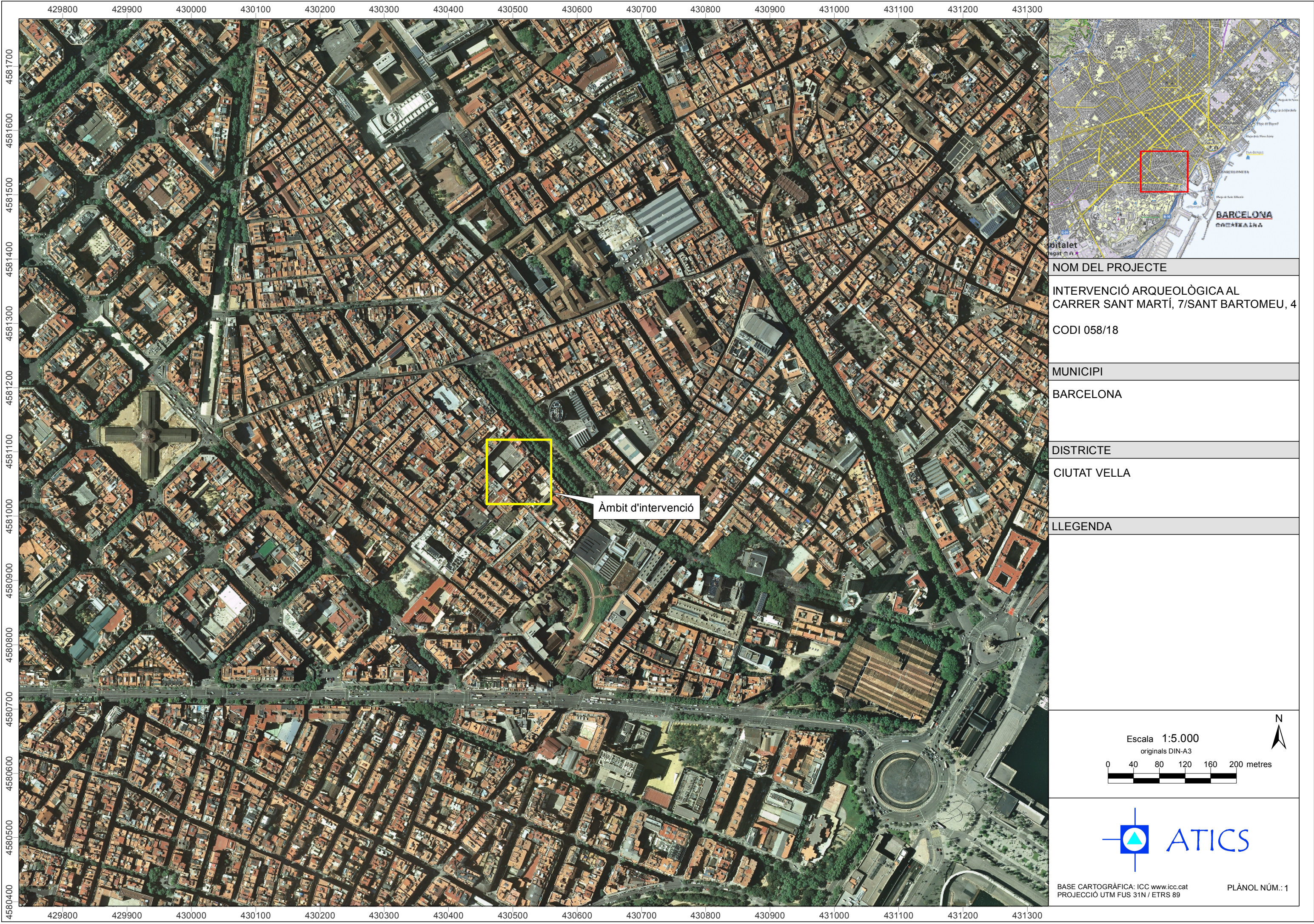

Foto 11: perfil sud-est.

Foto 12: mur de pedra i formigó.

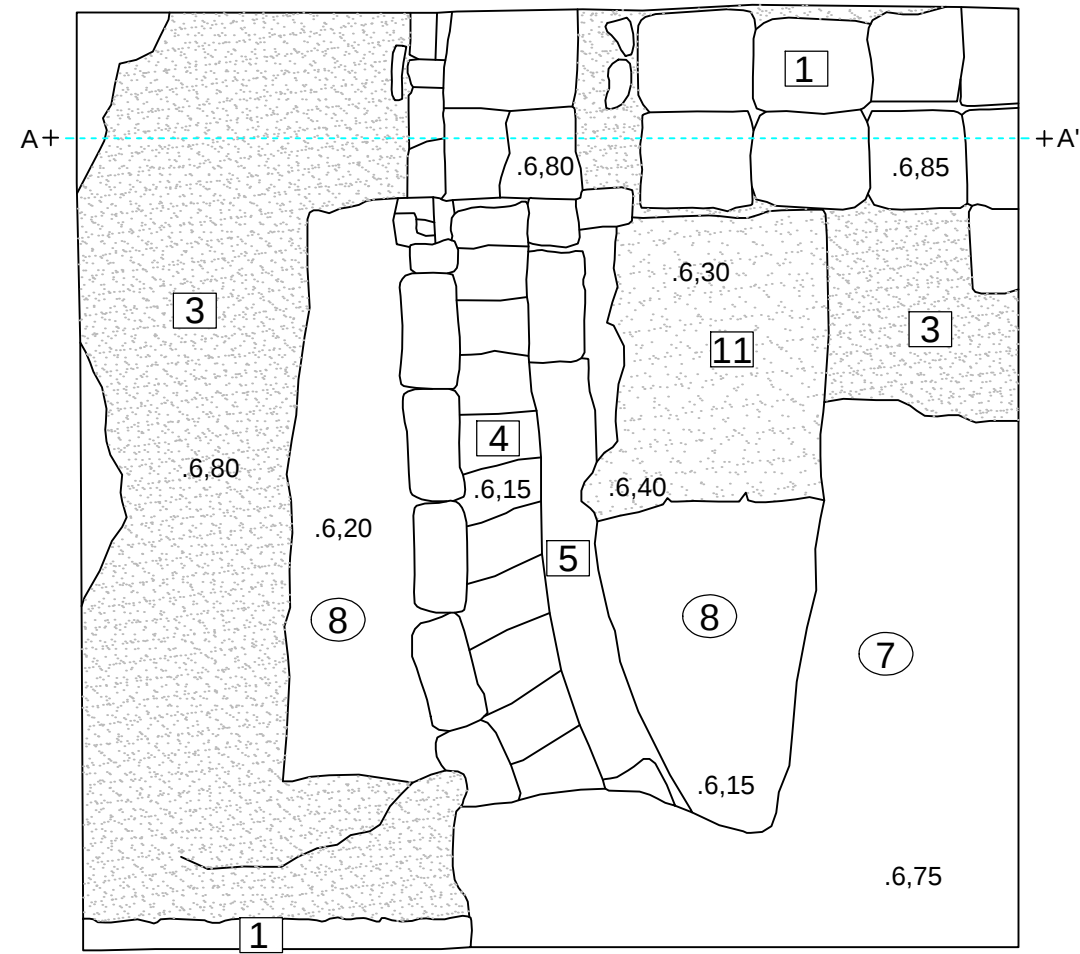
9.2. Planimetria

PLANTA

SECCIÓ A-A'

